

TIEDE AVOIMEKSI!

Tiedelehtien tulevaisuus on talouskysymys. Kuka maksaa lehden tekemisen, jos se on vapaasti saatavilla verkossa?

Avoimesta tieteestä on tullut 2000-luvulla, ei vain tiedepoliittinen vaan laajemminkin yhteiskuntapoliittinen tavoite. Taustalla ei ole yksin valtiovallan halu sivistää kansalaisiaan ja saada uusin tutkimustieto kaikkien ihmeteltäväksi ja jokaisen nautittavaksi. Talousjärjestö OECD:n ja Euroopan unionin kaltaisten ylikansallisten organisaatioiden suosituksia noudattaen hallitukset eri puolilla maailmaa näkevät, että avoin tiede avaa liiketoimintamahdollisuuksia ja vahvistaa kilpailukykyä sekä vauhdittaa talouskasvua.

Talouden intressit näyttävät olevan avoimen tieteenkin taustalla. Kaikki data on saatava tuottamaan.

MYÖS TIEDELEHTIEN TULEVAISUUS on talouskysymys. Miten *Aikuiskasvatus* ja muut tieteellisten seurojen ylläpitämät lehdet saattavat sisältönsä verkkoon maksuttomasti luettavaksi? Jos lehden saa netistä ilmaiseksi kuten ihanne olisi, miten lehden toimitustyön ja muut ylläpidon kustannukset katetaan?

Maksutta verkossa heti ladattavissa olevat *open access* -julkaisut palvelisivat erinomaisesti lukijoita: opiskelijoita, kouluttajia, tutkijoita ja muita kiinnostuneita. Mutta miten katetaan lehdelle välttämättömiin resursseihin syntyvä aukko, kun tilaajamäärä romahtaa? Avoimen tieteen vaatimus ei saisi tehdä itse julkaisemista mahdottomaksi. Olisiko valtiolta niin kiinnostunut tieteen avoimuudesta, että se olisi valmis kattamaan avoimesti verkossa julkaistavan tiedelehden kustannukset, kun tilauksista ja irtonumeromyynnistä saadut tulot loppuvat?

Maailmalla *open access* -lehdet ovat ottaneet käyttöön julkaisemismaksun. Toisin sanoen, sisältötuottajat eli tutkijat maksavat siitä, että saavat tuottamansa sisällön, tieteellisen artikkelin, julkaistua. Isolla kielialueella malli toimii niin hyvin, että *open access* -kustantajat tekevät voittoa. Perinteisemmät tiedekustantamot taas tekevät voittoa hirmuisilla kirjastomaksuilla. Tieteellisiä kirjastoja ylläpitävät yliopistot

ja tutkimuslaitokset ovat kustantajien panttivankeja: niiden on pakko maksaa, jos haluavat tutkijoidensa pääsevän uusimman tiedon äärelle.

ENTÄ MITEN KÄY lukijoiden, kun paperilehti muuttuu verkkojulkaisuksi? Iso osa *Aikuiskasvatuksen*kin lukijoista haluaa saada lehden käsiinsä, selailla sitä ja lukea sen erinomaisesti toimivalta paperiselta käyttöliittymältä. Kun lehteä ei enää saa paperisena, joiltakin sen lukeminen loppuu. Toiset taas ovat oppineet lukemaan lehtensä nimenomaan näyttöltä eivätkä kaipaa paperilehteä.

Miten tiedelehteä luetaan, on olennainen kysymys. Luetaanko se kannesta kanteen, kuten ennen vanhaan? Vai lukeeko nykylukija lehdestä vain yhden tai kaksi juttua – ne, jotka todella kiinnostavat? Maailmalla on kiinnostavaa tarjontaa niin paljon, että kaikkea ei kerta kaikkiaan pysty lukemaan. Siksi lukeminen käy entistä valikoivammaksi.

Kun lukutavat muuttuvat, lehden esillepanonkin on muututtava. Vaikutussuunta ei ole vain yksisuuntainen, vaan kehittyvän teknologian sovellukset muuttavat lukutapoja – ja luovat kokonaan uusia.

Aikuiskasvatuksessa julkaistut artikkelit ovat ladattavissa omalle koneelle sähköisinä versioina noin vuoden viipeellä Elektra-palvelusta. Kaikilla tosin ei ole maksutonta pääsyä Elektraan. Esimerkiksi Helsingin yliopisto ei suo sitä henkilöstölleen ja opiskelijoilleen.

Tuskin on kovin monta vuotta siihen, että *Aikuiskasvatuksen* uusin numero on heti ilmestyttyään saatavissa verkossa. Jatkaako se ilmestymistä myös paperilehtenä, on avoin kysymys. Ensin on ratkaistava, miten lehden tekemisen kustannukset maksetaan, jotta tulos saadaan avoimesti tarjolle.

HEIKKI SILVENNOINEN
päätoimittaja